

Lukijalle ja käyttäjälle

Suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta, häirinnältä ja syrjinnältä kuuluu oppilas- ja opiskeluhoitolain mukaan osaksi opiskeluhoitosuunnitelmaa. Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopistossa Pokessa tämä suunnitelma on opiskeluhoitosuunnitelman liitteenä.

Suunnitelmaan on koottu tietoa mitä tarkoitetaan väkivallalla, kiusaamisella, häirinnällä ja syrjinnällä, miten niitä ehkäistään, miten ne tunnistetaan oppilaitosarjessa, miten niihin reagoidaan ja puututaan sekä miten tilanteet hoidetaan. Suunnitelmassa on tuotu esille yhdenvertaisuuslain edellyttämät yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjintään puuttuminen.

1. Mitä tarkoitetaan väkivallalla, kiusaamisella, häirinnällä ja syrjinnällä

1.1 Väkivalta

Väkivalta on maailman terveysjärjestö WHO:n käyttämän määritelmän mukaan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkivalta johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan. Oppilaitoksessa väkivalta voi ilmetä esimerkiksi fyysisenä, henkisenä tai seksuaalisena väkivaltana, väkivallan uhkana, kiusaamisena tai ahdisteluna.

1.2 Kiusaaminen

Kiusaaminen on tahallista ja tarkoituksellista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa kielteistä toimintaa, jonka kohdehenkilö kokee kiusaamiseksi. Oppilaitosyhteisössä kiusaamiseen liittyy olennaisesti fyysisen, henkisten ja/tai sosiaalisten valta- ja voimasuhteiden epätasapaino. Kiusaaminen on hetkellistä, toistuvaa tai pitkään jatkuvaa, alistavaa ruumiillista tai henkistä väkivaltaa. Kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista. Kiusaaminen voi tapahtua myös sosiaalisen median kautta.

1.3 Häirintä ja epäasiallinen kohtelu

Häirintä on epäasiallista ja ei-toivottua kohtelua, josta on tai voi olla vaaraa tai haittaa turvallisuudelle tai terveydelle. Häirintä on usein järjestelmällistä ja jatkuvaa toista alistavaa toimintaa tai käyttäytymistä, joka kohdistuu toisen persoonaan tai yksityiselämään kuten ominaisuuksiin, luonteenpiirteisiin, sukupuoleen, ulkomuotoon, harrastuksiin tai perhesuhteisiin. Myös kertaluonteisella häirinnällä voi olla turvallisuutta ja terveyttä vaarantavia seurauksia ja siksi siihen tulee puuttua. Epäasiallista kohtelua on esimerkiksi henkilön suorituksen perusteeton tai jatkuva arvostelu, henkilön mustamaalaaminen, asiaton nimittely.

1.4 Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Seksuaalinen häirintä loukkaa henkilön fyysistä tai psyykkistä koskemattomuutta luomalla uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. Häirinnälle tyypillistä on sen toistuvuus, mutta se voi olla myös yksittäinen teko.

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimieliset vitsit
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa
- seksuaalissävytteiset WhatsApp-, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu ja lähentely
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- seksuaalirikos kuten raiskaus, sen yritys tai seksuaalinen ahdistelu

1.5 Syrjintä

01.06.2023 voimaan tullut Yhdenvertaisuuslaki (YVL) sisältää kaiken muun syrjinnän kiellon paitsi tasa-arvolaissa mainitun syrjintäkiellon sukupuolen ja sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Oppilaitoksella on lisäksi velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Mikä on syrjintää?

Syrjintää ovat:

- välitön syrjintä, joka kohdistuu henkilöön tai henkilöryhmään esimerkiksi etnisen taustan perusteella
- välillinen syrjintä, jolloin joku henkilö tai henkilöryhmä joutuu syrjäytetyksi (esim. rakennetun tilan esteellisyys, portaat ovat kaikille, mutta vaikeuttavat/estävät pääsyn liikuntavammaiselta eli henkilön ominaisuudet vaikuttavat)
- häirintä, joka on henkilöä tai ihmisryhmää loukkaavaa tai jolla luodaan loukkaavaa tai uhkaavaa ilmapiiriä
- kohtuullisten mukautusten laiminlyönti (vammainen henkilöiden yhdenvertaisuutta turvaava järjestely, yksittäisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin perustuva yhdenvertaisuuden takaamiseksi, yleensä lähtee liikkeelle pyynnöstä, mutta oppilaitoksella on velvollisuus tunnistaa näitä tilanteita)
- ohje tai käsky syrjiä (käskyn antaminen itsessään on syrjintää)

2. Ehkäiseminen

Kiusaamista, väkivaltaa, häirintää, syrjintää ja epäasiallista kohtelua ehkäistään parhaiten opiskelijoiden ja koko henkilökunnan hyvinvointia lisäämällä. Opiskelijoiden hyvinvointia edistetään laadukkaalla opetuksella, viihtyisillä, turvallisilla ja ajanmukaisilla oppimisympäristöillä, opiskelijoiden kasvatuksellisella ja opinnollisella ohjauksella, yhdessä sovitulla arjen käytännöillä ja toimintatavoilla, opiskelijoiden osallisuudella sekä opettelemalla hyväksymään erilaisuutta ja kannustamalla yksilöllisyyteen. Hyvinvointiin liittyviä opiskeluhoillon tukitoimia kuvataan opiskeluhoitosuunnitelman luvussa 6.

Nivelvaiheen tiedonsiirrossa ja HOKS-keskusteluissa voidaan kartoittaa henkilökohtaisen ohjauksen tarve, josta voi nousta esiin aikaisemmin tapahtunut kiusaaminen tai häirintä.

Opiskelijan kiinnittymisessä oppilaitosyhteisöön ja kiusaamisen, väkivallan, häirinnän ja syrjinnän ennaltaehkäisyssä on tärkeää:

- Ryhmäyttää opiskelijoita ja sitä kautta kehittää ryhmän ilmapiiriä positiivisemmaksi. Ryhmäyttämisessä käytetään vastuuopettajan tukena Poken tukihenkilöstöä, etsivää nuorisotyötä tai opiskeluhoillon ammattihenkilöstöä.
- Kiinnittää huomiota aiemmissa opiskelijan mahdollisesti aiemmin kokemaan kiusaamiseen ja tarjota tukea kiusaamisesta aiheutuneisiin seurauksiin.
- Käydä opiskelijoiden kanssa läpi koulun järjestyssäännöt ja kertoa opiskelijoille, kenelle he voivat kertoa kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai epäasiallisesta kohtelusta.
- Puuttua välittömästi, jos ryhmässä tapahtuu kiusaamista tai häirintää. Puuttuminen on viesti siitä, että kiusaamista ja häirintää ei sallita.

3. Puuttuminen

Jokainen on velvollinen puuttumaan väkivaltaan, kiusaamiseen, häirintään, syrjintään ja epäasialliseen kohteluun. Siihen puututaan välittömästi.

Tilanteeseen puututaan, kun:

- henkilö kokee tulleen kiusatuksi tai häirityksi
- joku muu (opiskelukaveri, kotiväki, opettaja) kokee jotakuta kiusattavan
- huomataan ei-toivottua käyttäytymistä
- ryhmän ilmapiiri tai käytös toisia opiskelijoita kohtaan on epäkunnioittavaa.

Poken koko henkilöstön tulee rohkaista opiskelijoita ilmoittamaan havaitsemastaan tai koostamastaan seksuaalisesta häirinnästä. Myös Poken tekemistä kyselyistä ja opiskelija-palautteista esiin nousseet nimettömät ilmoitukset koskien seksuaalista häirintää selvitetään.

4. Kiusaamisen, häirintä- ja väkivaltatilanteiden käsittely

Kun Poken henkilökuntaan kuuluva saa tiedon kiusaamisesta, väkivallasta, häirinnästä, syrjinnästä tai epäasiallisesta kohtelusta, hän selvittää asiaa kohteeksi joutuneen opiskelijan ja alaikäisen opiskelijan huoltajan kanssa keskustelemalla. Mikäli asia vaatii lisäselvittämistä, asia viedään vastuuolettajalle, joka ottaa työparikseen kasvatusohjaajan, kuraattorin tai terveydenhoitajan. Vastuuolettaja vie asian tiedoksi koulutusjohtajalle.

4.1 Kiusaamis- ja häirintätilanteen käsittely

Kiusaamis- tai häirintätilanteen jälkeen, kun molempia osapuolia on kuultu, alaikäisten huoltajiin on oltu yhteydessä ja tilanne arvioitu

- järjestetään mahdollisuuksien mukaan yhteistapaaminen osapuolten kesken asian sopimiseksi. Tapaamisessa kirjataan, mitä on tapahtunut, mitä jatkosta on sovittu osapuolten kesken, kuinka sopimusta seurataan ja mitä siitä seuraa, jos sopimusta ei noudateta.
- tilannetta seurataan
- tilannetta käsitellään tarvittaessa koko ryhmän kanssa kasvatusohjaajan, kuraattorin tai psykologin ohjaamalla ryhmätunneilla.
- tarvittaessa molempien osapuolien tueksi kootaan yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmä
- mikäli kiusaaminen, häirintä tai epäasiallinen kohtelu jatkuu, asiaan puututaan välittömästi ja siitä keskustellaan osapuolten kanssa uudelleen. Tässä vaiheessa keskusteluihin otetaan mukaan koulutusjohtaja, joka päättää mahdollista sanktioista ja asian viemisestä eteenpäin. Osapuolet ohjataan opiskeluhoitoon palvelujen piiriin.

Mikäli tilanne vaatii rikosilmoituksen ja/tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä, se tehdään ja asia etenee omaa prosessiaan. Oppilaitoksen tekemän rikosilmoituksen tekee kuntayhtymän johtaja koulutusjohtajan vietyä asian taustatiedot tälle. Lastensuojeluilmoituksen tekee se, jolla on lastensuojelullinen huoli asiasta.

Vastuuolettaja tai asiaa hoitava Poken henkilökunnan jäsen dokumentoi keskustelut ja toimenpiteet opiskelijan Wilmaan.

Toiminta pätee niin opiskelijoiden välisiin, opiskelijan ja henkilöstöön kuuluvan välisiin sekä henkilöstön välisiin kiusaamistilanteisiin. Henkilöstön välisissä tilanteissa prosessin eteenpäin viemisestä vastaa esihenkilö.

4.2 Väkivaltatilanteen käsittely

Väkivaltatilanteeseen puuttuminen vaatii arvion, tarvitaanko paikalle poliisi tai muita oppilaitoksen aikuisia. Kenenkään opiskelijan turvallisuutta ei saa vaarantaa pyytämällä puuttumaan väkivaltatilanteeseen. Väkivaltatilanteessa tärkeintä on saada tilanne loppumaan aiheuttamatta lisää vahinkoa. Ensimmäisenä tilanteen jälkeen annetaan tarvittava ensiapu. Tilanteesta ilmoitetaan aina alaikäisen huoltajalle. Väkivaltatilanteesta ilmoitetaan aina akuutin vaiheen mentyä ohi koulutusjohtajalle.

Tilanteen myöhempi käsittely

Kun molempia osapuolia on kuultu ja tilanne arvioitu, edetään tilanteen vaatimalla tavalla ja ohjataan molemmat osapuolet keskustelemaan kuraattorin, opiskeluterveydenhoitajan, tai psykologin kanssa.

Rikoslain 21 luvun, 5 § mukaan, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 21 luvun, 6 § mukaan kyseessä on törkeä pahoinpitely jos: 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Mikäli tilanne vaatii rikosilmoituksen ja/tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä, se tehdään ja asia etenee omaa prosessiaan. Oppilaitoksen tekemän rikosilmoituksen tekee kuntayhtymän johtaja koulutusjohtajan vietyä asian taustatiedot tälle. Lastensuojeluilmoituksen tekee se, jolla on lastensuojelullinen huoli asiasta.

4.3 Seksuaalisen häirintä- tai väkivaltatilanteen tai ahdistelun käsittely

Jokainen seksuaalista häirintää havainnut tai siitä tiedon saanut oppilaitoksen henkilöstöön kuuluva huolehtii siitä, että asiaa lähdetään selvittämään viipymättä. Seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun kohtaaminen on vakava asia, jonka vaikutukset voivat olla kauaskantoisia. Tilanteen selvittäminen vaatii aikaa ja ammattilaisten osaamista.

Havaittaessa seksuaalista ahdistelua:

- asiaan puututaan välittömästi ja ilmaistaan huomio epäasiallisesta käytöksestä
- keskustellaan ensin ahdistellun kanssa
- arvioidaan tilanne ja sovitaan jatkotoimenpiteistä yhdessä ahdistellun kanssa. Opiskelijalle kerrotaan, että asia viedään koulutusjohtajalle tiedoksi.
  - tilanteen havainnut ja opiskelijan kanssa keskustellut henkilökunnan jäsen vie asian koulutusjohtajan tietoon, joka arvioi jatkotoimenpiteet omalta osaltaan.

tarvittaessa yhdessä henkilön kanssa otetaan yhteyttä opiskeluhoillon palveluihin ja saataan opiskelija palvelun piiriin

- alaikäisen osalta ilmoitetaan huoltajalle tilanteesta, tehdään tilanteen vaatiessa lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus. Oppilaitoksen tekemän rikosilmoituksen tekee kuntayhtymän johtaja koulutusjohtajan vietyä asian taustatiedot tälle. Lastensuojeluilmoituksen tekee se, jolla on lastensuojelullinen huoli asiasta.
- keskustelu ahdistelijan kanssa, jossa käydään läpi tapahtunut sekä seuraamukset.

Toiminta vakavissa seksuaaliväkivaltatilanteissa:

- opiskelija saatetaan välittömästi lääkärin/terveydenhoitajan luokse, joka arvioi tilanteen ja toimii terveydenhuollon mallin mukaisesti huolehtien mm. jälkihoidoista
- alaikäisen osalta asiasta ilmoitetaan välittömästi huoltajalle
- asiasta tehdään ilmoitus koulutusjohtajalle ja kuntayhtymän johtajalle
- tehdään lastensuojeluilmoitus sekä rikosilmoitus
- täysi-ikäistä ohjataan tekemään rikosilmoitus

Opetustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu:

- Rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko.
- Sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja ovat muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta ja lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Sen lisäksi seksuaalinen häirintä voi olla kunnianloukkausrikos.

Rikoslain 21 luvussa tarkoitettu ja ilmoitusvelvollisuuden synnyttävä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos on muun muassa pahoinpitely.

Seksuaalinen häirintä on oppilaitoksen henkilöstöön kuuluvalla epäasiallista käytöstä, joka voi johtaa huomautukseen, varoitukseen tai palvelussuhteen päättämiseen.

5. Yksilöllisen tuen tai hoidon järjestäminen, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta

Opiskelijoille tarjotaan tarvittaessa yksilöllistä tukea. Yksilöllistä tukea antavat tilanteen mukaan esimerkiksi opiskeluhoollon koordinaattori, kasvatusohjaaja tai opiskeluhoollon palveluista kuraattori, psykologi, opiskeluterveydenhuolto tai monialainen yksilökohtainen asiantuntijaryhmä.

Muita mahdollisia toimenpiteitä ovat kurinpitörangaistukset, vahingonkorvaukset, rikosilmoitukset ja lastensuojeluilmoitukset.

Tilanteen akuutin hoitamisen jälkeen järjestetään jälkiseuranta. Kokemukset kiusaamisesta, väkivallasta tai seksuaalisesta häirinnästä jättävät usein psyykkisiä oireita nuoreen ja sen vuoksi jälkihuolto ja seuranta ovat erityisen tärkeässä roolissa. Aikataulu, työnjako ja tapa sovitaan tilannekohtaisesti vastuuopettajan ja muiden tapaukseen osallistuneiden henkilökunnan jäsenten kanssa. Jälkiseurannan suunnitelma ja kuittaus seurannasta kirjataan Wilmaan ohjauksen tuki -sivulle. Jälkihuoltoa tarjotaan tilanteen kaikille osapuolille. Esimerkiksi kiusaamiseen liittyvissä tapauksissa niin kiusatulle kuin kiusaajalle tarjotaan keskusteluapua ja näin ollen varmistetaan tapahtuneen seuranta.

5.1 Kiusaamisen jälkihuolto

Kiusaamiskokemukset tapahtuvat usein jo alakoulussa, viimeistään yläkoulussa ja näitä kiusaamisen aiheuttamia seurauksia nuori kantaa mukanaan siirryttäessä toiselle asteelle. Yleensä kiusaaminen on päättynyt, mutta sen aiheuttamat seuraukset vaikeuttavat edelleen koulunkäyntiä. Seuraukset voivat näkyä ahdistuksena, masennuksena, koulupoissaoloina tai muina epämääräisinä, jopa fyysisinä oireina. On tärkeää tunnistaa nuoren avun tarve ja tarjota nuorelle tukea kiusaamiskokemuksen käsittelyyn. Kuraattorit, psykologit ja terveydenhoitajat ovat tässä kohtaa avainasemassa. Oppilaitoksen henkilökunta vaikuttaa keskeisesti ilmapiiriin luomiseen, opiskeluturvallisuuteen, ryhmäytymiseen ja siihen, että kiusaamista, häirintää ja epäasiallista kohtelua ei oppilaitoksessa hyväksytä ja siihen puututaan aina.

Kiusaamisen aiheuttamiin seurauksiin, yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen on tarjolla tukea myös koulun ulkopuolella. Eri järjestöt ja nuorisotoimijat järjestävät matalan kynnyksen tukea, joiden pariin nuori voidaan myös ohjata. Esimerkiksi MLL:n Selviytyjät- ryhmät tarjoavat 12-20 -vuotiaille kiusaamista kokeneille nuorille sekä heidän vanhemmilleen vertaistukea kiusaamiskokemuksen käsittelyyn sekä itsetunnon ja identiteetin vahvistamiseen.

6. Yhteistyö huoltajien kanssa

Vastuupettaja ottaa alaikäisen kohdalla yhteyttä huoltajaan. Täysi-ikäisen kohdalla yhteydenotto tapahtuu opiskelijan suostumuksella. Yhteydenottotapana on puhelu tai Wilmaviesti riippuen tilanteesta. Vakavissa ja pitkään jatkuneissa tilanteissa huoltaja on tärkeää olla mukana asioiden selvittelyissä ja sopimisessa.

7. Yhteistyö viranomaisten kanssa

Yhteistyötä tehdään tilanteen mukaan viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Yhteistyötahoja ovat esimerkiksi kuraattori, opiskeluterveydenhoitaja, työterveyshoitaja, psykologi, poliisi, lastensuojelu, perheneuvola, nuorisovastaanotto. Tilanteesta riippuen vastuupettaja ottaa yhteyttä yksin tai yhdessä muiden opiskeluhoitoon toimijoiden kanssa tarvittaviin viranomaisiin.

8. Perehdyttäminen ja tiedottaminen

Henkilöstö perehdytetään opiskeluhoitosuunnitelmaan ja sen liitteisiin henkilöstön koulutustilaisuuksissa. Opiskelijoiden perehdyttäminen tapahtuu opintojen alussa vastuupettajan tai opiskeluhoitoon koordinaattorin/kasvatusohjaajan toimesta. Huoltajille suunnitelmasta tiedotetaan Wilman kautta. Suunnitelma julkaistaan Intrassa ja Poken www-sivuilla.

9. Päivittäminen, seuranta ja arviointi

Suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä päivitetään samanaikaisesti opiskeluhoitosuunnitelman kanssa. Opiskeluhoitoryhmässä suunnitelman toimivuutta seurataan ja sitä päivitetään tarpeen mukaan. Suunnitelmaa arvioidaan vuosittain omavalvonnan kautta.